

ks. Leszek Szewczyk

 <https://orcid.org/0000-0003-0424-3205>
leszek.szewczyk@us.edu.pl

Uniwersytet Śląski w Katowicach
 <https://ror.org/01o4rcc94>

Miejsce ekologii integralnej w posłudze kaznodziejskiej

 <https://doi.org/10.15633/ps.29203>

Ks. Leszek Szewczyk — prezbiter archidiecezji katowickiej, prof. dr hab., dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Article history • Received: 23 Jan 2024 • Accepted: 4 Mar 2025 • Published: 30 Jun 2025

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

Miejsce ekologii integralnej w posłudze kaznodziejskiej

Jednym z najczęściej podejmowanych tematów w kontekście politycznym, społecznym oraz naukowym jest problem kryzysu ekologicznego. Kwestie związane z ochroną naturalnego środowiska zajmują ważne miejsce w nauczaniu Kościoła, zwłaszcza w wypowiedziach posoborowych papieży. Skuteczna ochrona środowiska naturalnego wymaga szerokiej edukacji ekologicznej, która powinna dokonywać się w szkole, rodzinie, mediach oraz podczas katechezy i posługi kaznodziejskiej. Celem niniejszego opracowania jest odpowiedź na pytania: jakie miejsce w posłudze przepowiadania słowa Bożego zajmuje ekologia integralna, jakie zadania w kształtowaniu sumienia i odpowiedzialności za środowisko naturalne powinno realizować kaznodziejstwo? Po analizie biblijnych źródeł ekologii integralnej i ekologicznej perspektywy we współczesnym nauczaniu Kościoła ukazano zagadnienie odpowiedzialności człowieka za środowisko naturalne i omówiono zagadnienie centralne dla niniejszego opracowania: proekologiczne zadania współczesnego kaznodziejstwa. W zakończeniu przedstawiono praktyczny przykład kaznodziejstwa zaangażowanego w propagowanie idei ekologii integralnej.

Słowa kluczowe: teologia homiletyczna, ekologia integralna, posługa słowa

---

Abstract

The role of integral ecology in preaching ministry

One of the most frequently discussed topics in political, social, and scientific contexts is the ecological crisis. Environmental issues occupy a significant part of the teaching of the Church, particularly in the statements issued by the post-conciliar popes. Effective protection of the environment necessitates the implementation of comprehensive environmental education, which should take place within the educational system, within the family, through the media, and during the processes of catechesis and preaching ministry. This study aims to address two key questions: first, what role does integral ecology play in the ministry of preaching? Secondly, what tasks should preachers undertake to form conscience and assume responsibility for the environment? Following an analysis of the biblical sources of integral ecology and the ecological perspective in contemporary Church teaching, the question of human responsibility for the environment is presented, and the central issue for this study is discussed: the pro-ecological tasks of contemporary preaching. The study concludes with a practical example of preaching committed to the promotion of integral ecology.

Keywords: homiletic theology, integral ecology, ministry of the word

---

Sobór Watykański II wezwał Kościół do „badania znaków czasu i wyjaśniania ich w świetle Ewangelii”¹. To zadanie domaga się ciągłej aktywności i świeżości w obserwowaniu fenomenów stanowiących o kondycji współczesności. Znaki czasu stanowią „syntezę podstawowych wskazań nauki chrześcijańskiej oraz tendencji i potrzeb współczesnych ludzkości”². Znaki czasu można podzielić na: zdecydowanie pozytywne, negatywne i dwuwartościowe, które są zależne od intencji i zastosowania przez człowieka. Do znaków negatywnych można zaliczyć między innymi wyczerpywanie się zasobów ziemi i jej zanieczyszczenie³. Tymczasem „Bóg przeznaczył ziemię wraz ze wszystkim, co się na niej znajduje, na użytek wszystkich ludzi i narodów, dlatego też dobra stworzone powinny w słusznej mierze docierać do wszystkich – przewodniczyć temu sprawiedliwość, a miłość jej towarzyszy”⁴. Kryzys ekologiczny, fakt powszechnie uznany przez nauki przyrodnicze, stanowi obecnie jeden z najczęściej podejmowanych tematów w kontekście politycznym, społecznym oraz naukowym. Rozważenie odpowiedzialności ludzi za zmiany gwałtownie zachodzące w środowisku naturalnym jest moralnym obowiązkiem człowieka⁵.

Kolejni papieże, poczynawszy od Pawła VI, wielokrotnie odnosili się do kwestii troski o Boże stworzenia. Ten bogaty dorobek poprzedników, zawarty w wypowiedziach na temat kwestii ekologicznej, podsumowuje papież Franciszek w encyklice *Laudato si'*⁶ i adhortacji *Laudate Deum*⁷. Dokumenty te stanowią uzasadniony apel, mobilizujący intelektualne i moralne zasoby ludzkości do podjęcia działań na rzecz odpowiedzialnej troski o Ziemię – nasz wspólny dom⁸. Zadaniem Kościoła, w tym

1 Sobór Watykański, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 4.

2 C. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994, s. 296.

3 C. S. Bartnik, *Znaki czasu*, w: *Teologia znaków czasu. Dogmatycy wobec polskiego „dziś” Kościoła*, red. K. Gózdź, K. Michalczak, Poznań 2008, s. 17.

4 Sobór Watykański, Konstytucja duszpasterska *Gaudium et spes*, 69.

5 K. Małek, *Rozwój teologii ekologicznej w Polsce. Od teoekologii do ekoteologii*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 58 (2022) nr 1, s. 117, <https://doi.org/10.21697/spch.2022.58.A.06>.

6 Franciszek, Encyklika *Laudato si'* poświęcona trosce o wspólny dom, 24.05.2015.

7 Franciszek, *Adhortacja apostolska o kryzysie klimatycznym Laudate Deum*, 04.10.2023.

8 L. Szewczyk, *Problemy społeczne XXI wieku w przepowiadaniu piekarskim do kobiet*, „*Polonia Sacra*” 28 (2024) nr 11, s. 94, <https://doi.org/10.15633/ps.28105>.

zadaniem głosicieli słowa Bożego, jest kształtowanie sumień także w kwestii odpowiedzialności za środowisko naturalne.

Celem niniejszego opracowania jest odpowiedź na pytania: jakie miejsce w posłudze przepowiadania słowa Bożego zajmuje ekologia integralna⁹, jakie zadania w kształtowaniu sumienia i odpowiedzialności za środowisko naturalne powinno realizować kaznodziejstwo?

Po przeanalizowaniu biblijnych źródeł ekologii integralnej i ekologicznej perspektywy we współczesnym nauczaniu Kościoła wskazany zostanie problem odpowiedzialności człowieka za środowisko naturalne oraz zagadnienie centralne dla niniejszego opracowania: proekologiczne zadania współczesnego kaznodziejstwa. W zakończeniu przedstawiony zostanie praktyczny przykład kaznodziejstwa zaangażowanego w propagowanie idei ekologii integralnej.

1. Biblijne źródła ekologii integralnej

Teksty biblijne, zwłaszcza opisujące dzieło stworzenia, stanowią istotne źródło współczesnej ekologii integralnej. Starotestamentowa teologia stworzenia zawiera trzy podstawowe odniesienia: do Boga jako Stwórcy, do człowieka jako owocu stworzenia i do zapowiedzi eschatologicznego odnowienia świata.

Teologiczny obraz Boga jako Stwórcy pojawia się zwłaszcza w opisach stworzenia człowieka zawartych w Księdze Rodzaju (1, 1–3, 24). Podziw dla mocy stwórczej Boga oraz konieczność szanowania stworzenia można dostrzec także w tekstach prorockich, w poezji biblijnej i tekstach mądrościowych. Stary Testament podkreśla wyjątkowość człowieka, który nosi w sobie podobieństwo do Boga, co odróżnia go od reszty świata stworzonego (Rdz 1, 27). To człowiek stanowi koronę wszystkich stworzeń, a związek mężczyzny i kobiety prowadzi do zrodzenia potomstwa. Człowiek, który nie jest w pełni właścicielem stworzenia, ponosi za nie odpowiedzialność. Stary Testament zapowiada odnowienie całego

---

9 Idea ekologii integralnej polega na znalezieniu wspólnej płaszczyzny dla nauki i duchowości. Integralność, w rozumieniu papieża Franciszka, polega na łączeniu w obrębie ekologii treści pojęć biologicznych z językiem humanistycznym próbującym opisać istotę tego, co ludzkie (Franciszek, Encyklika *Laudato si'* poświęcona trosce o wspólny dom, 11).

stworzenia, które dokona się dzięki zwycięstwu nad złem. Natomiast czasy eschatologiczne łączone są z powrotem człowieka do stanu sprzed jego upadku i z powrotem do raju¹⁰.

W Nowym Testamencie brak bezpośredniego odniesienia do kwestii troski o świat stworzony, jednak dostrzegalny jest podziw dla dzieła Boga Stwórcy. Inspiracje dla ekologii integralnej wiążą się z Jezusem Chrystusem i odnowieniem całego stworzenia, Kościołem i nowym stworzeniem, a także nową ziemią i nowym niebem. Zbawienie, które dokonało się przez śmierć i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa sprawia, że świat stworzony może zostać uwolniony ze skutków grzechu i odnowiony (Kol 1, 18–20; Ap 3, 14), a zmartwychwstały Jezus jest sprawcą nowego stworzenia (Rz 5, 12–21). W nauczaniu Jezusa można zauważyć liczne odniesienia do świata przyrody (Mt 13, 31–32) i troski Boga Ojca o stworzenie (Mt 6, 25–34; Łk 12, 6)¹¹. W tekstach Nowego Testamentu wyraźnie rozbrzmiewa również temat eschatologicznej odnowy świata – zagadnienie nowej ziemi i nowego nieba. Jest to świat wyzwolony od śmierci i żyjący w pełnej harmonii z Bogiem i Barankiem¹². Jako całkowicie odnowione stworzenie osiąga on swoją ostateczną pełnię¹³.

2. Ekologiczna perspektywa we współczesnym nauczaniu Kościoła

Problematyka troski o naturalne środowisko została zasygnalizowana w konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym Soboru Watykańskiego II *Gaudium et spes*. Posoborowe wypowiedzi kolejnych papieży są świadectwem wzrostu świadomości ekologicznej i przypisywania kwestiom związanym z ochroną naturalnego środowiska ważnego miejsca w nauczaniu Kościoła. Nauczanie Jana Pawła II i Benedykta XVI stanowi milowy krok „w budzeniu świadomości ekologicznej, poruszając temat postępu, troski ekologicznej, właściwego korzystania

¹⁰ M. Karczewski, *Biblijna teologia stworzenia jako źródło ekologii integralnej*, „Studia Elbląskie” 17 (2016), s. 137–141.

¹¹ Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 96–97.

¹² Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 243–244.

¹³ Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 100; M. Karczewski, *Biblijna teologia stworzenia jako źródło ekologii integralnej*, „Studia Elbląskie” 17 (2016), s. 137–141.

z dóbr naturalnych, odpowiedzialności za przyszły kształt świata przyrody, poddawany nieustającym ludzkim oddziaływaniom”¹⁴. Jan Paweł II dostrzega współcześnie „niebezpieczne niszczenie środowiska ludzkiego”, czemu nie poświęca się koniecznej uwagi. Zauważa, że

gdy słusznie, choć jeszcze nie w dostatecznej mierze okazuje się troskę o zachowanie naturalnego „habitat” różnych gatunków zwierząt zagrożonych wymarciem, wiedząc, że każdy z nich wnosi swój wkład w ogólną równowagę ziemi, to zbyt mało wagi przywiązuje się do ochrony warunków moralnych prawdziwej „ekologii ludzkiej”¹⁵.

Jan Paweł II podkreśla, że człowiek ma być strażnikiem przyrody, a stanie się nim wówczas, gdy będzie w niej widział dar miłości Bożej. To Bóg tchnął w całe stworzenie prawa, które człowiek jedynie odkrywa. Stąd też prawa te wymkają się kompetencjom człowieka, dlatego winien on je bezwzględnie respektować. Jest bowiem wolą Stwórcy, „aby człowiek obcował z przyrodą jako jej rozumny i szlachetny «pan», a nie jako bezwzględny «eksploatator»”¹⁶.

Jan Paweł II dostrzega globalny wymiar kwestii ekologicznej¹⁷, jednocześnie sprzeciwia się próbom przywrócenia większej jedności między człowiekiem a resztą stworzenia. Jest to reakcja na działania prowadzące do personalizacji, a nawet sakralizacji przyrody, przy jednoczesnej odmowie statusu osobowego człowiekowi. Ekocentryzm i biocentryzm nie mogą znosić ontologicznej i aksjologicznej różnicy między człowiekiem a innymi istotami żyjącymi. Nie mogą bowiem eliminować odpowiedzialności człowieka na rzecz egalitaryzmu, a więc równej godności wszystkich istot żyjących¹⁸. Podstawą nauczania Jana Pawła II

14 J. Babiński, *Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny*, „Teologia w Polsce” 5 (2011) nr 2, s. 290, <https://doi.org/10.31743/twp.2011.5.2.06>.

15 Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus* w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum*, 01.05.1991, 38.

16 Jan Paweł II, *Encyklika Redemptor hominis*, 04.03.1979, 15; A. Szafulski, *Ekologiczna perspektywa we współczesnym nauczaniu Magisterium*, „Teologia i Moralność” 11 (2016) nr 1, s. 49, <https://doi.org/10.14746/tim.2016.19.1.4>.

17 Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, 37.

18 A. Szafulski, *Ekologiczna perspektywa we współczesnym nauczaniu Magisterium*, „Teologia i Moralność” 11 (2016) nr 1, s. 54.

na temat ochrony naturalnego środowiska jest teologiczne odczytanie stworzenia. Papież sprzeciwia się stereotypom, według których za katastrofę ekologiczną odpowiedzialne jest chrześcijaństwo¹⁹, które opis stworzenia zawarty w Księdze Rodzaju (1, 28) odczytuje jako prawo do bezkarnego panowania nad całym stworzeniem²⁰. Papież Benedykt XVI zachęca, by przy interpretacji zjawisk społecznych uwzględniać grzech pierworodny i jego skutki. Grzech pierworodny jest bowiem ekogrechem rozpoczynającym kryzys ekologiczny i potrzebuje ekoodkupienia, które jest dziełem Jezusa Chrystusa²¹.

Papież Franciszek w encyklice *Laudato si'* i stanowiącej jej uzupełnienie adhortacji *Laudate Deum* rozwija koncepcję ekologii integralnej, bezpośrednio związanej z pojęciem dobra wspólnego, które winno zajmować centralne miejsce w etyce społecznej²². Najbardziej rozpoznawalną cechą ekologii integralnej jest poszerzenie zakresu refleksji i działań ekologicznych o element antropologiczny²³. Nie tylko świat zwierząt i roślin, nie tylko woda i powietrze, ale także człowiek podlega

19 Wydaje się, że można wyróżnić, ogólnie rzecz biorąc, trzy zasadnicze zarzuty skierowane pod adresem chrześcijan i chrześcijaństwa. Po pierwsze, chrześcijaństwo, już poprzez samo pojęcie stworzenia i zdefiniowanie miejsca człowieka, ponosi odpowiedzialność za antropocentryzm, wraz ze wszystkimi konsekwencjami, które z tego wynikały i dalej wynikają. Po drugie, chrześcijaństwo na przestrzeni wieków niewiele zrobili w sensie teoretycznym, jak i praktycznym, by wzmocnić świadomość ekologicznej odpowiedzialności, którą ponosi człowiek. Wreszcie po trzecie, istnieją konkretne zarzuty pod adresem nakazów chrześcijańskiej moralności. Na przykład często można spotkać twierdzenie, że chrześcijaństwo, przez odrzucenie aborcji i sztucznej antykoncepcji, przyczyniają się do przeludnienia naszej planety. Zob. T. Halík, *Chrześcijaństwo a ekologia*, „W Drodze” (1999) nr 8, s. 44. Ideolodzy ekologizmu twierdzą, że antropocentryzm rodzący się z Biblii i wskazujący na człowieka jako koronę stworzenia, stanowi przyczynę wszystkich ekologicznych nieszczęść. Chrześcijaństwo żyjące Biblią nie jest więc z całą pewnością „religią najbardziej korzystną dla życia na tej planecie” i nie zmienia tego nawet św. Franciszek z Asyżu, który chrześcijaninem niewątpliwie był, a jest patronem ekologów. Zob. J. Czarny, *Ekologia i ekologizm a filozofia ekologii*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 9 (2001) nr 2, s. 31.

20 M. Ozorowski, *Bóg a stworzenie w teologii katolickiej*, „Paedagogia Christiana” 28 (2011) z. 2, s. 95, <https://doi.org/10.12775/PCh.2011.004>.

21 Benedykt XVI, *Jeśli chcesz krzewić pokój, strzeż dzieła stworzenia*. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 2010, „L'Osservatore Romano” 31 (2010) nr 1, s. 4.

22 Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 156.

23 Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 137–162.

ekologii²⁴. W ten sposób zostaje przewyżczone tradycyjne, modne, ale zawężone spojrzenie ekologiczne, nieobejmujące człowieka lub traktujące go w oderwaniu od reszty świata przyrody²⁵. Obydwa papieskie dokumenty nie są wyłącznie „tekstami o ekologii”. Dotykają bowiem ściśle ze sobą połączonych wymiarów konstytutywnych w chrześcijańskiej optyce dla ludzkiej egzystencji: relacji z Bogiem, innymi ludźmi i ziemią²⁶. Kluczem jest pojęcie integralności, które w samej encyklice *Laudato si'* przywołane zostało aż 28 razy. Integralność w nauczaniu Franciszka ma wymiar praktyczny, przejawiający się między innymi w drobnych jednostkowych gestach idących wbrew logice egoizmu oraz konsumpcjonistycznym wzorom kulturowym²⁷. Zdaniem Franciszka, obserwowany współcześnie obsesyjny konsumpcjonizm jest subiektywnym odzwierciedleniem paradygmatu technokratycznego, który sprawia, że ludzie uważają się za wolnych, dopóki zachowują rzekomą wolność konsumowania²⁸. Zaś pustka, wypełniająca ludzkie serce, sprawia, że człowiek potrzebuje kolejnych rzeczy, które mógłby kupić, posiadać i konsumować²⁹. Nietrudno wówczas ulec pokusie czynienia z dóbr materialnych i konsumpcji najważniejszej wartości. Taka postawa rodzi zagrożenie dla środowiska naturalnego, a tym samym dla samego człowieka³⁰.

W adhortacji *Laudate Deum* Franciszek przedstawia alarmistyczną i przynaglającą do konkretnych działań diagnozę: „gospodzący nas świat rozpada się i być może zbliża się do punktu krytycznego”³¹. Papież

²⁴ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 3–6.

²⁵ M. Wyrostkiewicz, *Spór o człowieka w ekologii*, w: *Spór o człowieka – spór o przyszłość wszechświata. Od bł. Jana XXIII do Jana Pawła II*, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 2004, s. 217–222; M. Karczewski, *Biblijna teologia stworzenia jako źródło ekologii integralnej*, „*Studia Elbląskie*” 17 (2016), s. 136.

²⁶ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 66.

²⁷ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 230. R. Cekiera, „Pokora tymczasowych zarządców”. Kościół katolicki a wyzwania klimatyczne na przykładzie adhortacji „*Laudate Deum*”, w: „*Laudate Deum*”. Papieża Franciszka walka o klimat, red. S. Jaromi, Kraków 2024, s. 38.

²⁸ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 203.

²⁹ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 204.

³⁰ M. Fiałkowski, *Inspiracje encykliki „Laudato si'” dla duszpasterstwa*, „*Verbum Vitae*” 31 (2017), s. 331, <https://doi.org/10.31743/vv.1766>.

³¹ Franciszek, *Adhortacja apostolska Laudate Deum*, 2.

Franciszek bez zbędnej zwłoki i retorycznych ornamentów przechodzi do sedna, podkreślając skalę wyzwania i pilność działań³². Wskazuje, że stworzeń nie można traktować jako dobra, które nie posiada swojego właściciela. Wszystkie byty wszechświata stworzone przez Boga Ojca są zjednoczone niewidzialnymi więzami i tworzą rodzaj uniwersalnej rodziny, komunii, która domaga się pokornego szacunku³³. Franciszek podkreśla jednocześnie, że nie oznacza to zrównywania wszystkich istot żywych i nie do przyjęcia jest postawa pozbawiania człowieka „tej szczególnej wartości, która pociąga ze sobą równocześnie ogromną odpowiedzialność”³⁴. Zauważa także, że niektóre nurty ekologiczne obsesyjnie odmawiają osobie ludzkiej wszelkiej wyższości w świecie stworzeń³⁵. Widać to zwłaszcza wtedy, kiedy zrównuje się człowieka z innymi stworzeniami, a w niektórych działaniach traktuje go nawet gorzej, odmawiając niekiedy osobie ludzkiej należnych jej praw. Ma to miejsce wtedy, gdy podejmuje się walkę o inne gatunki, a towarzyszy temu obojętność na krzywdę i cierpienia ludzi³⁶. Szacunek do otaczającej nas przyrody jest wynikiem szacunku i miłości do Stwórcy, zaś miłość bliźniego domaga się dbałości o dobro wspólne, jakim jest przyroda. Związek przyrody z człowiekiem dotyczy nie tylko doczesności, „ale rozciąga się na płaszczyznę eschatologiczną, bo całe stworzenie zostało odkupione przez Chrystusa i będzie uczestniczyć w wolności i chwale dzieci Bożych”³⁷. Franciszek w dramatycznych słowach apeluje:

Skończmy wreszcie z nieodpowiedzialnymi kpinami, które przedstawiają tę kwestię jako jedynie ekologiczną, zieloną, romantyczną i często wyszydzaną ze względu na interesy gospodarcze. Przyznajmy wreszcie, że jest to szeroki pro-

32 R. Cekiera, „Pokora tymczasowych zarządców”. Kościół katolicki a wyzwania klimatyczne na przykładzie adhortacji „Laudate Deum”, w: „Laudate Deum”. Papieża Franciszka walka o klimat, red. S. Jaromi, Kraków 2024, s. 37.

33 Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 89.

34 Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 90.

35 Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 90.

36 Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 118; M. Fiałkowski, *Inspiracje encykliki „Laudato si'” dla duszpasterstwa*, „*Verbum Vitae*” 31 (2017), s. 325.

37 W. Pieja, *Godność osoby ludzkiej podstawą odpowiedzialności za ekologię w „Laudato si'” i „Fratelli tutti”*, „*Polonia Sacra*” 26 (2022) nr 2, s. 214–215, <https://doi.org/10.15633/ps.26210>.

blem humanitarny i społeczny na wielu poziomach, dlatego wymaga zaangażowania wszystkich³⁸.

Zarówno encyklika *Laudato si'*, jak i adhortacja *Laudate Deum* spotkały się z pozytywnym odbiorem, zwłaszcza w środowiskach, organizacjach, stowarzyszeniach, które zajmują się ochroną środowiska. Mimo że wiele postulatów zawartych w tych dokumentach odwołuje się do idei pozareligijnych, nauczanie papieskie „pretenduje jednak do swego rodzaju instrukcji na temat ogólnoswiatowych działań ekologicznych”³⁹.

3. Odpowiedzialność za środowisko naturalne

Wezwanie do odpowiedzialności za środowisko naturalne jest wyraźnie obecne w nauczaniu ostatnich papieży, a także w ekoteologii. Papież Jan Paweł II wzywa

nie tylko do wspólnej, międzynarodowej odpowiedzialności, ale także do solidarności z następnymi pokoleniami. Wskazuje, że człowiek został powołany, aby uprawiać ogród i strzec go (Rdz 2, 15), jest zatem w szczególny sposób odpowiedzialny za środowisko życia, to znaczy za rzeczywistość stworzoną, która z woli Boga ma służyć jego osobowej godności i jego życiu: odpowiedzialny nie tylko wobec obecnej epoki, ale i przyszłych pokoleń⁴⁰.

³⁸ Franciszek, Adhortacja apostolska *Laudate Deum*, 58.

³⁹ T. Krzesik, *Metamorfoza czy transformacja doktryny Kościoła w nauczaniu Franciszka?*, „Polonia Sacra” 26 (2022) nr 2, s. 175, <https://doi.org/10.15633/ps.26208>. Apele papieża Franciszka nie zawsze spotykają się dobrym przyjęciem, czego przejawem są słowa Grzegorza Chociana z Fundacji Konstruktywnej Ekologii Ecoprobono, który zaznacza: „Analizując encyklikę *Laudato si'* zadaję sobie pytanie, czy troska o słabych i wykluczonych odniesie efekt ekologiczny i stanie się zarazem sposobem na chrystianizację lewactwa, czy też wręcz przeciwnie, lewactwo przekona papieża do zasadności wprowadzenia ekoanarchii? Obawa nie jest przesadzona, bo papież w trosce o słabych sankcjonuje w encyklice bardzo niepokojące treści rodem z «zielonej» antypostępowej anarchii. Trudno przejść spokojnie nad obawą, że Franciszkowi chytrze podrzucono treści zwyczajnie stworzone przez «zielone» środowiska” (G. Chocian, *Ekologia kontra ekologizm w świetle encykliki „Laudato si’” ojca świętego Franciszka*, <https://ecoprobono.eu/ekologia-kontra-ekologizm-w-swietle-encykliki-laudato-si-ojca-swietego-franciszka/> [02.12.2024]).

⁴⁰ Jan Paweł II, Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego *Evangelium vitae*, 25.03.1995, 42.

Papież Franciszek zauważa, że to grzech pierworodny zakłócił harmonię między Stwórcą, ludzkością i całym stworzeniem⁴¹. Wobec narastającej degradacji środowiska naturalnego ziemi, papież Franciszek wzywa ludzi, a przede wszystkim chrześcijan, do nawrócenia ekologicznego. W ten sposób przypomina, że kryzys ekologiczny jest przede wszystkim kryzysem moralnym, który wymaga głębokiej zmiany myślenia i postępowania. Papież zauważa, że niektórzy chrześcijanie nie chcą angażować się w działania na rzecz ochrony stworzenia, a wielu jest obojętnych i biernych, niechętnych do zmiany swoich przyzwyczajeń. Doświadczany obecnie kryzys ekologiczny jest wezwaniem „do głębokiego wewnętrznego nawrócenia”⁴². Wymaga ono przyzywania miłosierdzia Bożego za popełnione przeciwko stworzeniu grzechy, które człowiek nie zawsze potrafi uznać i wyznać. W obliczu egoistycznego i krótkowzrocznego wykorzystywania zasobów ziemi konieczne jest podjęcie konkretnych kroków uświadamiających ciążącą na człowieku odpowiedzialność wobec samego siebie, innych i Stwórcy⁴³. Człowiek powinien uruchomić imperatyw odpowiedzialności za wspólny dom. Taka odpowiedzialność za całe dzieło stworzenia świata i człowieka jest możliwa, gdy uwzględnia się zarówno ekologię ludzką, jak i ekologię integralną. Ekologia ludzka jest troską o siebie i środowisko, a ekologia integralna – troską o środowisko naturalne na poziomie indywidualnym, krajowym i międzynarodowym. Wciąż aktualnym zadaniem jest budowanie solidarności z drugim człowiekiem,

a dzielenie odpowiedzialności za wspólny dom, wymaga myślenia ekologicznego i nawrócenia ekologicznego. Odpowiedzią na to zagadnienie pozostaje antropologia teocentryczna wyzwalająca w człowieku odpowiedzialność, która nie pomija Boga, nie degraduje człowieka, nie niszczy środowiska⁴⁴.

⁴¹ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 66.

⁴² Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 217.

⁴³ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 229; M. Fiałkowski, *Inspiracje encykliki „Laudato si’” dla duszpasterstwa*, „*Verbum Vitae*” 31 (2017), s. 329.

⁴⁴ W. Pieja, *Godność osoby ludzkiej podstawą odpowiedzialności za ekologię w „Laudato si’” i „Fratelli tutti”*, „*Polonia Sacra*” 26 (2022) nr 2, s. 214–215.

Na temat odpowiedzialności człowieka za środowisko naturalne szeroko wypowiada się tak zwana ekoteologia⁴⁵, która podejmuje refleksję w świetle Bożego Objawienia i bada rzeczywistość świata, w którym obecne są różne problemy, będące efektem rozwoju cywilizacji technicznej⁴⁶. Z perspektywy teologii możliwe jest wskazywanie sposobów rozwiązania kryzysu ekologicznego. Dokonuje się to poprzez akcentowanie otrzymanego przez człowieka daru Stwórcy, jakim jest życie, dane i zadane w konkretnej przestrzeni środowiska. Troska o środowisko naturalne wykracza poza obszar badań i dokonań nauk szczegółowych. Nauki te bowiem nie zajmują się ocenami moralnymi ludzkiej działalności i nie odwołują się do weryfikowania tych działań w kategoriach dobra i zła⁴⁷. Ekoteologia postrzegana jest również jako forma chrześcijańskiej diakonii wobec stworzenia⁴⁸.

45 Za początek naukowych poszukiwań w teologii, związanych z ekologią, uważa się rok 1981. Roman Rogowski jako pierwszy w Polsce zaproponował, aby ten obszar badawczy określić mianem teoekologii. Współcześnie używaną nazwą jest „ekoteologia”, zapożyczona ze źródeł zachodnich. Termin ten pojawił się po raz pierwszy w Polsce w 1991 roku w publikacji protestanckiego teologa Zachariasza Łyki. Obecnie dyscyplina obejmuje trzy główne aspekty omawianej problematyki: prakseologię, analizę dokumentów Kościoła na temat ochrony środowiska naturalnego – w szczególności autorstwa papieży Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka oraz wątki ekumeniczne. Zob. K. Małek, *Rozwój teologii ekologicznej w Polsce. Od teoekologii do ekoteologii*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 58 (2022) nr 1, s. 119–122.

46 J. Babiński, *Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny*, „*Teologia w Polsce*” 5 (2011) nr 2, s. 289. Termin „grzech ekologiczny” funkcjonuje w przestrzeni teologicznej, komunikacyjnej, publicystycznej i potocznej (zob. Internet), szczególnie po 2015 roku, a zwłaszcza od jesieni 2019 roku. Papież Franciszek zapowiedział, że zamierza wprowadzić pojęcie grzechu ekologicznego do Katechizmu Kościoła katolickiego. Definiując termin „grzech ekologiczny”, odwołał się do dokumentu końcowego Synodu Amazońskiego z października 2019 roku, gdzie określony jest jako działanie lub zaniechanie wobec Boga, przeciwko bliźniemu, przeciwko społecznościom i środowisku, które jest skierowane ku przyszłym pokoleniom oraz przejawia się w aktach i nawykach zanieczyszczania i niszczenia harmonii środowiska. Zob. W. Bar, *Ekobójstwo i grzech ekologiczny*. Dwa terminy – dwa porządki – wspólna sprawa, „*Studia Prawnicze KUL*” 82 (2020) nr 2, s. 43–44, <https://doi.org/10.31743/sp.5808>.

47 J. Babiński, *Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny*, „*Teologia w Polsce*” 5 (2011) nr 2, s. 291.

48 C. Naumowicz, *Eko-teologia jako forma chrześcijańskiej diakonii wobec stworzenia*, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 7 (2009) nr 1, s. 223–224, <https://doi.org/10.21697/seb.2009.7.1.15>.

Problematykę ekologiczną można rozpatrywać zarówno z punktu widzenia teologii dogmatycznej, jak i teologii moralnej. Teologia dogmatyczna powinna w tej kwestii ukazywać całość stworzenia jako tajemnicę Bożej miłości, która człowieka zobowiązuje do współpracy ze Stwórcą. Człowiek jest integralną częścią stworzenia i jego koroną, a to rodzi szczególną odpowiedzialność. Natomiast teologia moralna ma możliwość oceny poszczególnych działań związanych z relacją człowieka do środowiska naturalnego, kształtowania ludzkich sumień mającego na celu odwrócenie się od myślenia i działania prowadzącego do dezintegracji dzieła stworzenia oraz dostrzegania problemu tak zwanego grzechu ekologicznego, co powinno także znaleźć przełożenie na praktykę sakramentu pokuty i pojednania⁴⁹.

4. Proekologiczne zadania kaznodziejstwa

Skuteczna ochrona środowiska naturalnego wymaga szerokiej edukacji ekologicznej, która ma na celu rzeczywistą przemianę mentalności poszczególnych osób i całych społeczeństw. W działania te winny zaangażować się różne podmioty, które mogą przyczynić się do propagowania proekologicznych stylów życia decydujących o „wyborze jakości konsumpcji, oszczędności i inwestycji”⁵⁰. Papież Franciszek, mówiąc o obszarach edukacyjnych, wymienia: szkołę, rodzinę, media i katechezę⁵¹. Również kaznodziejstwo ma w tej materii swoje zadania⁵².

Papież Franciszek wskazuje jednak na konieczność odczytywania Biblii w kluczu jej związku z otaczającą nas rzeczywistością⁵³. Chociaż zaangażowanie Kościoła na rzecz ochrony środowiska naturalnego jest faktem w wielu miejscach naszego globu, to jednak domaga się ono

49 J. Babiński, *Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny*, „Teologia w Polsce” 5 (2011) nr 2, s. 296–297.

50 Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, 36.

51 Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 213.

52 J. Orzeszyna, *Znaczenie motywacji religijnej w działaniach na rzecz ochrony naturalnego środowiska człowieka w świetle encykliki „Laudato si'”*, w: *Dlaczego ekologia? W kręgu encykliki „Laudato si'”*, red. T. Reroń, A. Szafulski, Wrocław 2016, s. 79–95.

53 Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 209–214.

ciągłego poszukiwania inspiracji w słowie Bożym⁵⁴. To głoszone i interpretowane w posłudze kaznodziejskiej słowo Boże jest inspiracją działań ekologicznych. Mimo że istnieją różne obszary edukacyjne podejmujące zagadnienie troski o środowisko naturalne, to jednak centralną rolę odgrywa rodzina, będąca „miejszem, w którym życie, dar Boga mogą w sposób właściwy być przyjęte i chronione przed licznymi atakami, na które jest ono wystawione”⁵⁵. Rodzina stanowi ośrodek kultury życia. W niej pielęgnowane są pierwsze nawyki miłości i troski o życie. Ona jest miejscem formacji integralnej, gdzie dokonuje się osobiste dojrzewanie, a „małe gesty szczerzej uprzejmości pomagają budować kulturę życia dzielonego z innymi i szacunku dla tego, co nas otacza”⁵⁶. Głosząc naukę o chrześcijańskiej wizji rodziny, kaznodzieje pośrednio także przyczyniają się do budowania właściwych relacji człowieka z otaczającym go światem.

Duszpasterstwo, chcąc tkwić w realiach współczesnego życia, musi być skierowane na współczesnego człowieka, na jego potrzeby i oczekiwania religijno-moralne. Życiowa sytuacja człowieka oraz kerygmat biblijny stanowią tworzywo przepowiadania kaznodziejskiego. Pierwszorzędnym przedmiotem przepowiadania słowa Bożego są treści objawienia Bożego dotyczące zbawienia. Przedmiotem drugorzędnym są problemy egzystencjalne współczesnych ludzi oraz sprawy świata, które należy przedstawiać w świetle Chrystusowym⁵⁷. Właściwa troska o naturalne środowisko wymaga właściwej antropologii. Gdy człowiek postrzegany jest jako jeden z wielu bytów, wówczas „powstaje zagrożenie, że świadomość odpowiedzialności ulegnie w sumieniach osłabieniu”⁵⁸. Bez właściwej antropologii nie ma ekologii, a wypaczony antropocentryzm może być źródłem wielu nowych problemów.

---

54 M. Karczewski, *Biblijna teologia stworzenia jako źródło ekologii integralnej*, „Studia Elbląskie” 17 (2016), s. 144–145.

55 Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus annus*, 39.

56 Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, 213.

57 Sobór Watykański, *Konstytucja duszpasterska Gaudium et spes*, 10.

58 Benedykt XVI, *Jeśli chcesz krzewić pokój, strzeż dzieła stworzenia*, s. 4.

Nie można wymagać od człowieka zaangażowania w świat, jeśli nie uznaje się i nie podkreśla równocześnie jego szczególnych zdolności poznawania, woli, wolności i odpowiedzialności⁵⁹.

Zadaniem posługi kaznodziejskiej jest między innymi kształtowanie sumienia, a to zaś jest elementem właściwej edukacji ekologicznej. Kształtowanie postaw wobec społeczeństwa i jego relacji z naturą przyczynia się do zmiany w podejściu do środowiska i broni przed rozwojem modelu konsumistycznego, narzuconego przez mechanizmy rynkowe oraz środki przekazu⁶⁰. Szeroko rozumiana duszpasterska działalność Kościoła daje możliwość kształtowania sumień przez tak zwaną ekokatechizację oraz uświadamianie problematyki związanej z ochroną naturalnego środowiska w najróżniejszych formach, a także tworzenia pewnych aspektów teoretycznych, moralnych, religijnych i pedagogiczno-wychowawczych⁶¹.

W treści przepowiadania kaznodziejskiego powinien również pojawiać się temat grzechu ekologicznego, który oznacza nadużywanie prawa człowieka do panowania nad stworzeniem poprzez nieodpowiedzialne korzystanie z jego dóbr⁶². Pojęcie „grzechu ekologicznego” dopiero teraz przebija się do świadomości katolików⁶³.

W głoszeniu słowa Bożego, zwłaszcza w przepowiadaniu homilijnym, nie może zabraknąć treści moralnych, zwanych parenezą, które stanowią zachętę do przyjęcia usłyszanego słowa Bożego i jego stosowania

---

⁵⁹ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 118.

⁶⁰ Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 215; J. Dziedzic, Kościół a ekologia ludzka, „Polonia Sacra” 23 (2019) nr 1, s. 121, <https://doi.org/10.15633/ps.3275>.

⁶¹ J. Babiński, Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny, „Teologia w Polsce” 5 (2011) nr 2, s. 297. Józef M. Dołęga wymienia następujące formy działań praktycznych: katechezy ekologiczne, kształtowanie ekologicznego sumienia, ekologiczny rachunek sumienia, grzech ekologiczny, etykę ekologiczno-środowiskową, rekolekcje i konferencje ekologiczne, Kartę Ziemi. Zob. J. M. Dołęga, *Zagadnienia ekologiczne w problematyce teologicznej*, „Studia Teologiczne – Białystok-Drohiczyń-Łomża” 15 (1997), s. 277.

⁶² J. Babiński, Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny, „Teologia w Polsce” 5 (2011) nr 2, s. 294.

⁶³ Ekologia to ważna część nauczania Kościoła – wywiad KAI z o. Stanisławem Jaromi, <https://old.swietostworzenia.pl/2-aktualne/887-ekologia-to-wazna-czesc-nauczania-kosciola-wywiad-kai-z-o-stanislawem-jaromi> (02.12.2024).

w praktyce życia⁶⁴. W tym kontekście warto zachęcać wiernych do działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego w ramach „małej ekologii”. Działania te wytwarzają właściwą atmosferę i nastawienie, które umożliwiają wprowadzanie koniecznych rozwiązań proekologicznych oraz zachęcają do konkretnych działań w tej dziedzinie⁶⁵.

5. Przykład praktycznej realizacji ekologicznych zadań kaznodziejstwa

Miejszem praktycznej realizacji troski o środowisko naturalne jest przepowiadanie słowa Bożego podczas pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich – do Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej⁶⁶. Podczas pielgrzymek bardzo mocno akcentowana jest tematyka społeczna. Przemówienia biskupa katowickiego oraz zaproszonych kaznodziejów nawiązują do aktualnych problemów społecznych i gospodarczych⁶⁷. Jednym z istotnych elementów pielgrzymek piekarskich jest przemówienie otwierające to zgromadzenie, w którym zawarte są kluczowe sprawy o zasadniczym znaczeniu społecznym. Zagadnienie troski o środowisko naturalne było akcentowane zwłaszcza przez abp. Wiktora Skworca, który pełnił urząd biskupa katowickiego w latach 2011–2023.

64 S. Dyk, H. Sławiński, L. Szewczyk, Przepowiadanie homilijne w Polsce. Analiza aspektów treściowych i formalnych wybranych homilii, „Collectanea Theologica” 93 (2023) nr 2, s. 204, <https://doi.org/10.21697/ct.2023.93.2.07>.

65 Franciszek, Encyklika *Laudato si'*, 212; M. Fiałkowski, Inspiracje encykliki „*Laudato si'*” dla duszpasterstwa, „*Verbum Vitae*” 31 (2017), s. 335–336.

66 Ten posiadający „ponad 350-letnią tradycję ośrodek kultu znany jest m.in. ze względu na odbywające się dwa razy do roku pielgrzymki stanowe: w ostatnią niedzielę maja – mężczyzn oraz kobiet – w niedzielę po uroczystości Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Mają one doniosłe pastoralne i kulturotwórcze znaczenie, znacznie przekraczające granice Kościoła lokalnego” („*Mater et Familiae Advocata*”. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016), red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017, s. 13 [Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku, 18]).

67 L. Szewczyk, Przepowiadanie piekarskie świadectwem zaangażowania w rozwiązywanie problemów społecznych XXI wieku, „Poznańskie Studia Teologiczne” 42 (2022), s. 151–168, <https://doi.org/10.14746/pst.2022.42.09>; L. Szewczyk, Problemy społeczne XXI wieku w przepowiadaniu piekarskim do kobiet, „*Polonia Sacra*” 28 (2024) nr 1, s. 75–100.

W myśl kaznodziejskiej zasady o prymacie indykatywu zbawczego nad imperatywem moralnym abp Skworc wskazywał najpierw na działanie Boga Stwórcy, który „powierzył całą ziemię człowiekowi z zadaniem, aby był rządcą dobrym i roztroptym”⁶⁸, zaś otaczający nas świat postrzegał jako dar samego Boga⁶⁹. Zachęcał ludzi odpowiedzialnych za stan środowiska naturalnego do większego zaangażowania w działania proekologiczne. Apelował również do władz państwowych i samorządowych o skuteczne i stabilne programy wsparcia i stabilną politykę cenową nośników energii⁷⁰. Od rządu i lokalnych samorządów oczekiwał programów i wsparcia najbardziej potrzebujących mieszkańców województwa, których nie stać na wymianę pieców grzewczych i zakup lepszej jakości węgla⁷¹. Arcybiskup Skworc odwoływał się do badań, które od wielu lat wskazują, że Polska ma najbardziej zanieczyszczone powietrze w całej Unii Europejskiej. Problem ten dotyczy szczególnie mocno Górnego Śląska, „gdzie limity były przekraczane na podobną skalę w Zabrzu, Gliwicach, Katowicach i Rybniku”⁷². Taki stan jest wywołany ulokowanym na tym terenie przemysłem ciężkim, a zwłaszcza przedkładaniem wielkości produkcji i zysku nad środowisko człowieka⁷³. Z niepokojem stwierdzał, że wśród pięćdziesięciu europejskich miast z najbardziej zanieczyszczonym powietrzem, trzydzieści trzy znajdują się w Polsce, a spośród nich wiele jest na terenie Górnego Śląska.

W części parenetycznej swoich wypowiedzi inspirował słuchaczy do działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego w ramach „małej ekologii”. Arcybiskup Skworc zachęcał do „nawrócenia ekologicznego

68 W. Skworc, *Idźcie i głoscie! Jest nadzieja!* Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej mężczyzn i młodzieńców do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, 28.05.2017, „Wiadomości Archidiecezjalne” 85 (2017) nr 5, s. 337.

69 W. Skworc, *Matris Corde – Matczynym Sercem*. Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 505.

70 W. Skworc., *Idźcie i głoscie! Jest nadzieja!*, s. 337.

71 W. Skworc, *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 564.

72 W. Skworc, *Słowo powitania abp. Wiktora Skworca do pielgrzymów*, 31.05.2015, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 5, s. 244.

73 W. Skworc, *Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej*, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 7–8, s. 329.

i podjęcia bardziej kontemplatywnego stylu życia, unikając obsesji na tle konsumpcji”⁷⁴. Przestrzegał przed wywoływaniem „małych katastrof ekologicznych”, zatruciami powietrza, gleby i wody, które są skutkiem „spalania śmieci, odpadów i plastiku”⁷⁵.

***

Jednym z najczęściej podejmowanych tematów w kontekście politycznym, społecznym oraz naukowym jest problem kryzysu ekologicznego. Kwestie związane z ochroną naturalnego środowiska zajmują ważne miejsce w nauczaniu Kościoła, zwłaszcza w wypowiedziach posoborowych papieży. Skuteczna ochrona środowiska naturalnego wymaga szerokiej edukacji ekologicznej, która powinna dokonywać się w szkole, rodzinie, mediach oraz podczas katechezy i posługi kaznodziejskiej. Posługa kaznodziejska może realizować zadanie troski o ochronę naturalnego środowiska poprzez: odczytywanie Biblii w kluczu jej związku z otaczającą nas rzeczywistością; głoszenie chrześcijańskiej wizji rodziny, w której buduje się kulturę życia dzielonego z innymi i szacunku dla otaczającego nas świata; głoszenie właściwej antropologii, bez której nie ma ekologii integralnej; kształtowanie postaw człowieka wobec społeczeństwa; zachętę do budowania właściwych relacji z naturą, które bronią przed postawą konsumizmu; wskazywanie na niebezpieczeństwa związane z grzechem ekologicznym oraz propagowanie wśród wiernych działań na rzecz ochrony środowiska naturalnego w ramach „małej ekologii”. Przykładem kaznodziejstwa zaangażowanego w propagowanie idei ekologii integralnej jest nauczanie kolejnych biskupów katowickich podczas pielgrzymek stanowych do Piekar Śląskich.

---

74 W. Skworec, *Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym!* Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 86 (2018) nr 7–8, s. 513.

75 W. Skworec, *Idźcie i głoscie! Jest nadzieja!* Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej mężczyzn i młodzieńców do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, 28.05.2017, „Wiadomości Archidiecezjalne” 85 (2017) nr 5, s. 337.

Bibliografia

- Babiński J., Ekoteologia jako odpowiedź na współczesny kryzys ekologiczny, „Teologia w Polsce” 5 (2011) nr 2, s. 289–298, <https://doi.org/10.31743/twp.2011.5.2.06>.
- Bar W., Ekobójstwo i grzech ekologiczny. Dwa terminy—dwa porządki—wspólna sprawa, „Studia Prawnicze KUL” 82 (2020) nr 2, s. 33–58, <https://doi.org/10.31743/sp.5808>.
- Bartnik C.S., Znaki czasu, w: Teologia znaków czasu. Dogmatycy wobec polskiego „dziś” Kościoła, red. K. Góźdz, K. Michalczak, Poznań 2008, s. 11–22.
- Benedykt XVI, Jeśli chcesz krzewić pokój, strzeż dzieła stworzenia. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia 2010, „L’Osservatore Romano” 31 (2010) nr 1, s. 4–8.
- Cekiera R., „Pokora tymczasowych zarządców”. Kościół katolicki a wyzwania klimatyczne na przykładzie adhortacji „*Laudate Deum*”, w: „*Laudate Deum*”. Papieża Franciszka walka o klimat, red. S. Jaromi, Kraków 2024, s. 37–48.
- Chocian G., Ekologia kontra ekologizm w świetle encykliki „*Laudato si’*” ojca świętego Franciszka, <https://ecoprobono.eu/ekologia-kontra-ekologizm-w-swietle-encykliki-laudato-si-ojca-swietego-franciszka/> (02.12.2024).
- Czarny J., Ekologia i ekologizm a filozofia ekologii, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 9 (2001) nr 2, s. 29–35.
- Dołęga J. M., Zagadnienia ekologiczne w problematyce teologicznej, „Studia Teologiczne—Białystok–Drohiczyn–Łomża” 15 (1997), s. 277–283.
- Dyk S., Sławiński H., Szewczyk L., Przepowiadanie homilijne w Polsce. Analiza aspektów treściowych i formalnych wybranych homilii, „*Collectanea Theologica*” 93 (2023) nr 2, s. 189–225, <https://doi.org/10.21697/ct.2023.93.2.07>.
- Dziedzic J., Kościół a ekologia ludzka, „Polonia Sacra” 23 (2019) nr 1, s. 103–126, <https://doi.org/10.15633/ps.3275>.
- Ekologia to ważna część nauczania Kościoła—wywiad KAI z o. Stanisławem Jaromi, <https://old.swietostworzenia.pl/2-aktualne/887-ekologia-to-wazna-czesc-nauczania-kosciola-wywiad-kai-z-o-stanislawem-jaromi> (02.12.2024).

- Fiałkowski M., Inspiracje encykliki „*Laudato si'*” dla duszpasterstwa, „*Verbum Vitae*” 31 (2017), s. 321–340, <https://doi.org/10.31743/vv.1766>.
- Franciszek, Adhortacja apostolska o kryzysie klimatycznym *Laudate Deum*, 04.10.2023.
- Franciszek, Encyklika *Laudato si'* poświęcona trosce o wspólny dom, 24.05.2015.
- Halik T., Chrześcijananie a ekologia, „*W Drodze*” (1999) nr 8, s. 43–49.
- Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus* w setną rocznicę encykliki *Re-rum novarum*, 01.05.1991.
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 04.03.1979.
- Jan Paweł II, Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego *Evangelium vitae*, 25.03.1995.
- Karczewski M., Biblijna teologia stworzenia jako źródło ekologii integralnej, „*Studia Elbląskie*” 17 (2016), s. 135–146.
- Krzesik T., Metamorfoza czy transformacja doktryny Kościoła w nauczaniu Franciszka?, „*Polonia Sacra*” 26 (2022) nr 2, s. 159–180, <https://doi.org/10.15633/ps.26208>.
- Małek K., Rozwój teologii ekologicznej w Polsce. Od teoekologii do ekoteologii, „*Studia Philosophiae Christianae*” 58 (2022) nr 1, s. 117–139, <https://doi.org/10.21697/spch.2022.58.A.06>.
- „*Mater et Familiae Advocata*”. Przesłanie społeczne biskupów katowickich podczas stanowych pielgrzymek kobiet do Piekar Śląskich (1966–2016), red. A. Wuwer, D. Szlachta, Katowice 2017 (*Źródła do Dziejów Kościoła Katolickiego na Górnym Śląsku*, 18).
- Naumowicz C., Eko-teologia jako forma chrześcijańskiej diakonii wobec stworzenia, „*Studia Ecologiae et Bioethicae*” 7 (2009) nr 1, s. 221–233, <https://doi.org/10.21697/seb.2009.7.1.15>.
- Orzeszyna J., Znaczenie motywacji religijnej w działaniach na rzecz ochrony naturalnego środowiska człowieka w świetle encykliki „*Laudato si'*”, w: *Dlaczego ekologia? W kręgu encykliki „Laudato si'”*, red. T. Reroń, A. Szafulski, Wrocław 2016, s. 79–95.
- Ozorowski M., Bóg a stworzenie w teologii katolickiej, „*Paedagogia Christiana*” 28 (2011) z. 2, s. 83–98, <https://doi.org/10.12775/PCh.2011.004>.
- Pieja W., Godność osoby ludzkiej podstawą odpowiedzialności za ekologię w „*Laudato si'*” i „*Fratelli tutti*”, „*Polonia Sacra*” 26 (2022) nr 2, s. 203–216, <https://doi.org/10.15633/ps.26210>.

- Skworc W., *Idźcie i głoscie! Jest nadzieja!* Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej mężczyzn i młodzieńców do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, 28.05.2017, „Wiadomości Archidiecezjalne” 85 (2017) nr 5, s. 333–340.
- Skworc W., *Jesteśmy napełnieni Duchem Świętym!* Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej dziewcząt i kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 86 (2018) nr 7–8, s. 507–514.
- Skworc W., *Matris Corde—Matczynym Sercem.* Słowo Społeczne Metropolity Katowickiego, „Wiadomości Archidiecezjalne” 89 (2021) nr 7–8, s. 501–510.
- Skworc W., Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet i dziewcząt do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 84 (2016) nr 7–8, s. 559–565.
- Skworc W., Słowo Arcybiskupa Katowickiego podczas pielgrzymki stanowej kobiet do Sanktuarium Matki Bożej Piekarskiej, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 7–8, s. 326–332.
- Skworc W., Słowo powitania abp. Wiktora Skworca do pielgrzymów, 31.05.2015, „Wiadomości Archidiecezjalne” 83 (2015) nr 5, s. 237–245.
- Strzeszewski C., *Katolicka nauka społeczna*, Lublin 1994.
- Szafulski S., *Ekologiczna perspektywa we współczesnym nauczaniu Magisterium*, „Teologia i Moralność” 11 (2016) nr 1, s. 47–58, <https://doi.org/10.14746/tim.2016.19.1.4>.
- Szewczyk L., *Problemy społeczne XXI wieku w przepowiadaniu piekarskim do kobiet*, „Polonia Sacra” 28 (2024) nr 1, s. 75–100, <https://doi.org/10.15633/ps.28105>.
- Szewczyk L., *Przepowiadanie piekarskie świadectwem zaangażowania w rozwiązywanie problemów społecznych XXI wieku*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 42 (2022), s. 151–168, <https://doi.org/10.14746/pst.2022.42.09>.
- Wyrostkiewicz M., *Spór o człowieka w ekologii*, w: *Spór o człowieka—spór o przyszłość wszechświata. Od bł. Jana XXIII do Jana Pawła II*, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 2004, s. 217–222.

